

Darlledu yng Nghymru

Yr achos dros bwerau darlledu a chyfathrebu i Gymru

PAPUR TRAFOD

Cyflwyniad	2
Crynodeb	3
Darlledu yng Nghymru	4
Cyd-destun rhyngwladol	5
Camau tuag at ddatganoli	7
Barn y Gymdeithas	8
Endid Creu Cynnwys	9
Darlun enghreifftiol	10
Ariannu'r gyfundrefn	13
Cyllideb y gyfundrefn gyfryngol	15
Casgliadau	20
<i>Atodiadau</i>	<i>21-23</i>

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

2

cymdeithas.cymru

Cyflwyniad

Galwodd llyfryn polisi y Gymdeithas 'Darlledu yng Nghymru', a gyhoeddwyd ym 1970, am sefydlu tonfeddi radio Cymraeg a sianel deledu Cymraeg (Atodiad 1), a chymerodd hi dros ddegawd i gyflawni'r ddau nod. Yn ogystal, bu sefydlu sianel deledu Gymreig a gorsaf radio Gymreig, cyfrwng Saesneg, ymysg rhai o'n galwadau ym 1970.

Ond, dechreuodd yr ymgyrchu dros yr alwad am 'Awdurdod Darlledu Annibynnol i Gymru' gydag 'awdurdod llwyr dros ddarlledu yng Nghymru'. Credwn ei bod hi'n amserol ail-ymweld â'r ystyriaethau hyn, gan hefyd ystyried pa gamau ychwanegol sydd angen eu hystyried wrth gofio bod camau mawrion eisoes wedi'u cymryd o ran technoleg yn ddiweddar. Mae'n werth nodi nad yw'r ddarpariaeth ddarlledu yn Gymraeg ar y radio na'r teledu wedi symud ymlaen llawer yn y deugain mlynedd diwethaf ac nad yw cylch gorchwyl S4C wedi datblygu braidd dim er gwaethaf y datblygiadau enfawr ar blatfformau darlledu eraill.

Nawr bod Senedd ddatganoledig gyda ni yng Nghymru, ceir cyfle i greu cyfraith gwlad a all fod o fudd uniongyrchol i'r Gymraeg, i'r economi ac i ddemocratiaeth.

Mae'r ddadl dros ddatganoli darlledu yn un gref iawn. Mae'r maes wedi ei ddatganoli mewn gwledydd datganoledig eraill: Gwlad y Basg a Chatalwnia ymysg eraill, ac mae'r pwerau wedi cael eu defnyddio er lles eu hieithoedd nhw.

Darganfu pwyllgor trawsbleidiol Comisiwn Silk, a sefydlwyd gan Lywodraeth Prydain ei hunan, ynghyd ag arolwg barn YouGov (2017), bod dros 60% o bobl Cymru o blaid datganoli darlledu yn ei gyfanrwydd i Gymru. Felly, mae cefnogaeth y cyhoedd yn ddiamheuol. Argymhellodd y Comisiwn ddatganoli i Gymru grant y Llywodraeth ar gyfer S4C yn unig, er i nifer o sefydliadau eraill ofyn iddynt fynd ymhellach. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Prydain wedi gwrthod gweithredu argymhelliad y Comisiwn i ddatganoli i Lywodraeth Cymru yr ychydig filiynau o bunnau'n unig sy'n mynd oddi wrth drethdalwyr i S4C.

Mae nifer cynyddol o gyrff a sefydliadau eraill yn y maes yn galw ar Lywodraeth Prydain i fynd ymhellach hefyd, ac yn gweld rhinwedd y ddadl dros ddatganoli darlledu.

Mae gennym gyfle yma i ddechrau cyfnod newydd ar gyfer y cyfryngau yng Nghymru drwy ddatganoli'r maes i Gymru.

Crynodeb

Crynhown ein prif gynigion a sylwadau fel a ganlyn:

1. Dylid datganoli cyfrifoldeb dros ddarlledu a chyfathrebu yn eu cyfanrwydd i'r Senedd, sef grym rheoleiddio'r holl sbectrwm darlledu, gan gynnwys cyfrifoldeb dros y ffi drwydded, a dylid hefyd sefydlu fformiwla ariannol statudol ar gyfer ein sianeli a llwyfannau Cymraeg fydd yn cynyddu yn unol â chwyddiant, gan y byddai hynny'n cynnig sicrwydd ariannol hirdymor i'r darlledwyr a'r maes darlledu Cymraeg;
2. Rydym yn argymhell codi ardoll ar gwmnïau darlledu a thelathrebu, a hefyd ar gorfforaethau sy'n gwerthu hysbysebion, megis Google a Facebook, er mwyn cyllido darlledu cyhoeddus yng Nghymru;
3. Dylid creu 'Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol' a fyddai'n rheoleiddio'r cyfryngau yng Nghymru yn lle Ofcom. Dylai aelodau'r Cyngor newydd gael eu penodi drwy broses ddemocrataidd yng Nghymru yn hytrach na gan yr Adran Diwylliant, Cyfryngau a Chwaraeon yn Llundain. Credwn y dylai fod gan y Cyngor newydd swyddogaethau a phwerau:
 - i. i normaleiddio'r Gymraeg ar bob llwyfan cyfryngol, o radio masnachola theledu lleol i lwyfannau digidol ;
 - ii. i gryfhau'r cyfryngau cymunedol a chynnwys digidol Cymraeg;
 - iii. i gryfhau democratiaeth yng Nghymru drwy sicrhau hyfywedd a lluosogrwydd y cyfryngau.
4. Credwn, o dan gyfundrefn ddatganoledig, y dylai cylch gwaith 'Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol' gynnwys sefydlu 'Endid Creu Cynnwys' a fyddai'n cynhyrchu rhaglenni aml-blatfform gan gynnwys gwasanaeth newyddion aml-lwyfan, a bod yn berchen ar stiwdios ac isadeiledd darlledu. Gallai'r model newydd hwn wella telerau ac amodau gwaith yn y maes darlledu a chynnig ei adnoddau i arfogi pobl i greu ar lawr gwlad ac yn eu cymunedau. Bydd hefyd adnoddau ar gael am bris teg i gwmnïau cynhyrchu llai i gael eu defnyddio.

Darlledu a Chyfathrebu yng Nghymru

Pe bai Cymru'n gorfod sefydlu system darlledu a chyfathrebu o'r newydd yfory, beth fyddai'n ofynnol i ni ei wneud? Byddai angen sefydlu cyrff rheoleiddio a thechnolegol, gan gynnwys systemau i reoleiddio cynnwys ac i ddosrannu tonfeddi. Byddai angen strwythurau datblygu, rheoli, cynhyrchu a darlledu teledu Cymraeg, yn ogystal â theledu dwyieithog. Byddai hefyd angen systemau cyfatebol ar gyfer radio Cymraeg a dwyieithog, a hyn oll o fewn gweledigaeth ac egwyddorion darlledu cyhoeddus. Byddai angen creu llwyfannau digidol a sefydlu dulliau o gynnig a hyrwyddo cynnwys Cymraeg a Chymreig ar-lein. Byddai angen strwythurau a ffynonellau cyllido wrth gwrs. Byddai angen ystyried adeiladwaith a rhwydwaith darlledu a chyfathrebu cenedlaethol, lleol a chymunedol gan gynnwys rôl darlledu masnachol. Ymhlith y pryderon eraill i'w nodi yw nad oes digon o ddarlledu yng Nghymru sy'n annibynnol o'r BBC ar hyn o bryd (does dim newyddion teledu amgen yn y Gymraeg, er enghraifft).

Wrth gwrs, gan nad ydym yn sôn am sefydlu system darlledu a chyfathrebu o'r newydd, mae angen dyfeisio proses esblygol sydd yn trawsnewid y sefyllfa bresennol.

Mae'n bwysig nodi bod gan Ogledd yr Iwerddon eisoes sbectrwm sy'n cael ei rannu rhwng dwy gyfundrefn – yr un Prydeinig ac un y Weriniaeth.

Cyd-destun rhyngwladol

Dengys Gwlad y Basg a Chatalwnia ei bod yn gwbl bosib datganoli darlledu o fewn gwladwriaeth. Nid yw'r broses yn un gymhleth o bell ffordd. Rhoddir isod drosolwg o sianeli a gorsafoedd y gwledydd hynny, gan gynnwys manylion am iaith, cynnwys a chynulleidfaoedd y gwahanol blatfformau, ynghyd ag arsylwadau ar strwythurau a ffynonellau cyllid y cyrff sydd yn gyfrifol amdanynt.

1. Euskal Irrati Telebista (EiTB), Gwlad y Basg

Sefydlwyd Euskal Irrati Telebista (EiTB) yng Ngwlad y Basg ym 1982, yr un flwyddyn â lansio S4C yng Nghymru. Bryd hynny, lansiwyd un sianel deledu ac un orsaf radio. Erbyn hyn, mae EiTB yn gyfrifol am:

- 6 sianel deledu (ETB 1, ETB 2, Etb 3, ETB 4, ETB Sat, Canal Vasco)
- 5 orsaf radio (Euskadi Irratia, Radio Euskadi, Euskadi Gazeta, EiTB Irratia, Radio Vitoria)

Yn ogystal â sianeli a gorsafoedd sydd yn targedu cynulleidfaoedd cyffredinol (yn debyg i S4C a Radio Cymru efallai), gwelwn fod gwasanaethau penodol ar gyfer plant a phobl ifanc hefyd (Atodiad 2). Trwy'r rhain, gwasanaethir tua 700,000 o siaradwyr Basgeg y wladwriaeth a chymunedau ar wasgar yn Ewrop ac America Ladin. Mae platfformau EiTB yn darlledu yn y Fasgeg, y Sbaeneg ac yn ddwyieithog. Daw 86% o gyllid EiTB yn uniongyrchol o lywodraeth Gwlad y Basg, gyda'r gweddill yn cael ei chodi trwy hysbysebion. Mae'n werth nodi hefyd bod cwota 50% ar gyfer allbwn Basgeg ar radio masnachol yn ogystal.

2. Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), Catalwnia

Yn dilyn deddfwriaeth gan lywodraeth Catalwnia, sefydlwyd Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) ym 1983. Fe'i lanswyd gydag un sianel deledu ac un orsaf radio. Heddiw, mae'r gorfforaeth yn gyfrifol am:

- 6 sianel deledu (TV3, E133, TV3CAT, 3/24, Super3, Esport3)
- 3 gorsaf radio (Catalunya Ràdio, Catalunya Música, Catalunya Informació, iCat FM)

Prif iaith pob un ohonynt yw'r Gatalaneg. Yn debyg i EitB, ceir sianel a gorsaf radio yn benodol ar gyfer plant a phobl ifanc (Atodiad 3). Noder gorsafoddd iCat FM yn benodol, sef gwasanaeth aml-blatfform sy'n gwneud defnydd helaeth o'r rhyngwrdd a thechnoleg newydd. Er bod CCMA yn gwasanaethu cynulleidfa cymharol fwy na'r rheini yng Ngwlad y Basg ac yng Nghymru (poblogaeth Catalwnia ei hun yw 7.5 miliwn, gyda 95% yn deall yr iaith a 73%, neu 5.7 miliwn yn ei siarad), mae yna elfennau strwythurol i'w system darlledu datganoledig sydd yn haeddu ystyriaeth.

Yn wahanol i Wlad y Basg, rhannwyd cyfrifoldebau dros deledu a radio rhwng dau gorff TVC, sef Televisió de Catalunya a Catalunya Ràdio, gydag adrannau eraill o CCMA yn gyfrifol am gynorthwyo'r rhain trwy farchnata, cynllunio, datblygu a thechnoleg. Daw dros hanner (52%) o gyllid y gorfforaeth (h.y. CCMA) trwy gyllideb cyffredinol llywodraeth Catalwnia, a'r gweddill o hysbysebion, nawdd, nwyddau a gwerthiant cynyrchiadau gwreiddiol.

Yn y ddau achos uchod, gwelwn fod systemau darlledu, a lanswyd yn yr un cyfnod ag S4C, wedi ehangu'n sylweddol dros y degawdau, tra bod y Gymraeg yn parhau i gael ei chyfyngu i un sianel ac un orsaf yn unig.

Credwn fod Cymru'n haeddu'r un fath o ddarpariaeth â'r hyn sy'n bodoli yng ngwladwriaethau eraill y byd.

Camau tuag at ddatganoli

Wrth ystyried y broses ddeddfwriaethol, y man cychwyn fydd dileu'r eithriad ym Mesur Cymru sy'n cadw'r pwerau dros ddarlledu yn ôl. Er na fydd hyn o reidrwydd yn newid pethau dros nos, byddai gan Senedd Cymru yr hawl i ddeddfu yn y maes darlledu. Mae'r broses dechnegol yn fwy cymhleth o ran dosrannu tonfeddi, addasu strwythurau cynhyrchu a chreu system cyllido (e.e. ffi drwydded Gymreig) ymhlith pethau eraill. Awgrymir datganoli fesul cam, a hynny gan ddechrau gyda rheoleiddio.

Felly, mae blaenoriaethau tymor byr o ran datganoli yn cynnwys:

1. Grymoedd i ddeddfu dros reoleiddio'r holl sbectrwm darlledu er mwyn galluogi sefydlu cyfundrefn reoleiddio i Gymru;
2. Ffi'r drwydded a grymoedd i godi trethi er mwyn ariannu darlledu cyhoeddus;
3. Grymoedd dros radio masnachol, cymunedol a theledu lleol

Dylid nodi y bydd datganoli grym deddfwriaethol yn y meysydd hyn yn golygu y gall Senedd ddatganoledig Cymru benderfynu, fel sy'n bosibl ym mhob maes datganoledig, cadw'r gyfundrefn ddarlledu'n union fel ag y mae yn y lle cyntaf. Byddai datganoli felly yn caniatáu newidiadau esblygol i'r system.

Barn y Gymdeithas

Mae Ofcom wedi methu â gwasanaethu Cymru a'r Gymraeg, ac yn parhau i fethu. Credwn fod angen corff rheoleiddio annibynnol i Gymru, a hynny heb unrhyw ymyrraeth fasnachol na gwleidyddol. Dylid creu 'Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol' gyda dyletswydd statudol a fydd yn gyfrifol am reoleiddio darlledu yng Nghymru, yn lle Ofcom.

Byddai'r corff yn blaenoriaethu'r Gymraeg gyda chylch gwaith, dyletswyddau a grymoedd i gynnwys hyrwyddo a normaleiddio'r Gymraeg ar bob llwyfan cyfryngol (gan gynnwys Netflix, YouTube ac Amazon Prime, er enghraifft), gyda phwerau a dyletswyddau ychwanegol i osod cwtâu ar radio masnachol a theledu lleol o ran y ganran o'u darlledu sydd yn Gymraeg.

Byddai gan y Cyngor ddyletswydd dros alluogi cyfryngau cymunedol, ac yn benodol rhai Cymraeg. Er mwyn sicrhau lluosogrwydd ac ystod o leisiau amgen, mae'n bosib y bydd gan y cyngor reolaeth dros 'gronfa cynnwys cymunedol' a hynny i alluogi cyfryngau a phlatfformau lleol er mwyn creu system darlledu o'r gwreiddiau i fyny. Mae cyfryngau cymunedol wedi profi'n ffordd effeithiol iawn o gyfoethogi'r tirlun cyfryngol yng Gwlad y Basg a Chatalwnia ac o gynyddu cyfleoedd siaradwyr i ddefnyddio'r iaith.

Mae Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol eisoes ar waith yng Nghymru yn dilyn symudiad sifil i ddechrau unioni diffygion y maes cyfathrebu yng Nghymru. Deallwn fod unigolion hynod ddeallus yn y maes ar y Bwrdd hwn a'u bod yn dechrau edrych ar reoliadau addas i Gymru.

Endid Creu Cynnwys

Credwn y dylai Endid Creu Cynnwys fod yn berchen ar stiwdios ac isadeiledd cynhyrchu. Byddai'r adnoddau hyn wedi'u lleoli ar draws Cymru ac yn agored i gwmnïau cynhyrchu llai eu maint, a chymunedau, gael eu defnyddio. Byddai hyn yn hwb i'r diwydiannau creadigol ac yn hwb economaidd ac ieithyddol ar draws Cymru.

Byddai'r Endid hwn hefyd yn arfogi ac yn galluogi unigolion i greu cynnwysar-lein organig a gwreiddiol yn eu cymunedau, ar gyfer eu cymunedau.

Sylweddolwn y bydd costau ychwanegol i'r datblygiadau hyn, fel y manylir ymhellach yn y ddogfen hon.

Darlun enghreifftiol

Buddion y gyfundrefn ddatganoledig ar gyfer Cymru a'r Gymraeg

Er mwyn creu cyfundrefn ddarlledu y mae Cymru yn ei haeddu, credwn y dylsem anelu at system newydd uchelgeisiol. Cynigir isod ddarlun enghreifftiol o un system ymhlith nifer o bosibiliadau. Rydym yn cydnabod, wrth gwrs, yr angen difrifol i ystyried opsiynau newydd ac amgen i ariannu system o'r fath ac amlinellir rhai o'r argymhellion ar sut i wneud hynny yn yr adran nesaf. O dan gyfundrefn ddatganoledig byddai Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol yn gyfrifol am sicrhau darpariaeth radio, teledu a gwasanaethau ar-lein gan gynnwys rheoliadau yn ymwneud â mynediad i'r we.

- 3 sianel deledu Gymraeg (daearol ac ar-lein) – Sianel 1 (S1), Sianel 2 (S2), Sianel 3 (S3)¹
- 3 gorsaf radio Gymraeg (FM/AM, digidol ac ar-lein) – Radio 1 (R1), Radio 2 (R2), Radio 3 (R3)²
- Gwasanaeth newyddion aml-blattform Cymraeg a gynhrychir yn fewnol – Newyddion Cymru
- Cynnig cefnogaeth i fentrau cyfryngau lleol a chymunedol sydd yn cynhyrchu cynnwys Cymraeg

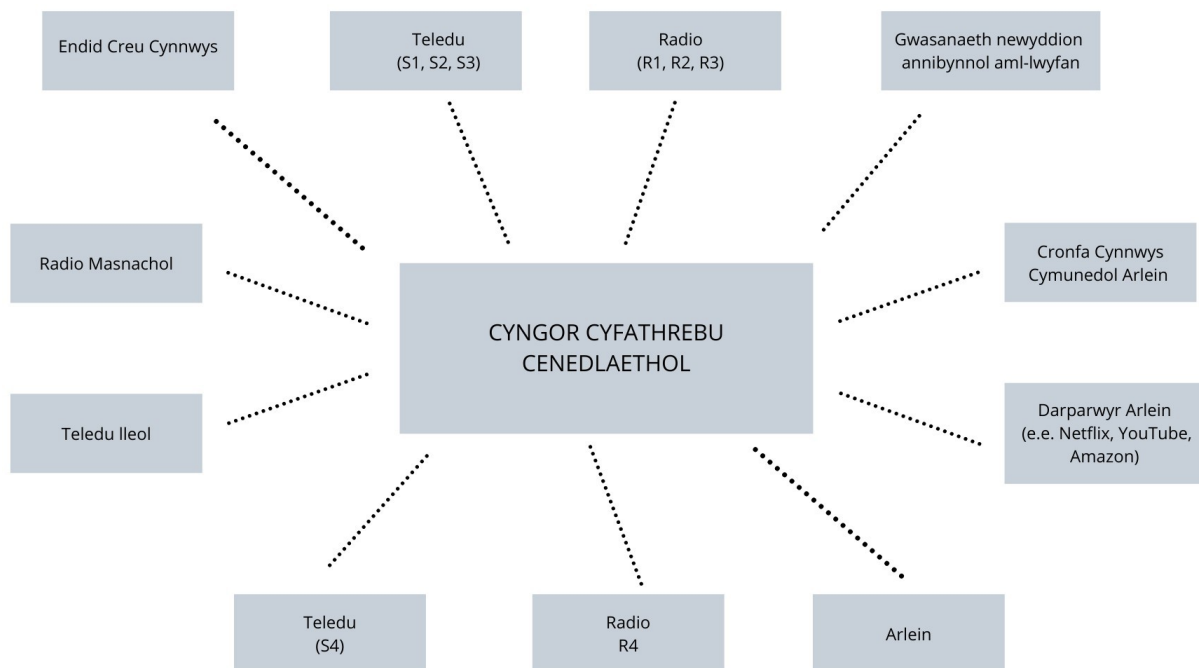

Diagram – Strwythur rheoleiddio newydd posib

Byddai nifer o'r gwasanaethau hyn yn rhai heb hysbysebion ac yn targedu gwahanol grwpiau demograffeg a grwpiau diddordeb. Wrth edrych eto ar esiamplau Gwlad y Basg a Chatalwnia, yn ogystal â'u prif sianeli cyffredinol, ceir hefyd sianeli i bobl ifanc/plant, chwaraeon a newyddion. Gallai system

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

12

ddarlledu newydd edrych rhywbeth fel hyn:

1 S – Sianel, R – Radio

S1 – sianel gyffredinol

S2 – sianel i blant (bore/prynhawn) a phobl ifanc (prynhawn hwyr/nos)

S3 – sianel newyddion, yn seiliedig ar rwydwaith gymunedol

R1 – gorsaf gyffredinol (24 awr y dydd)

R2 – gorsaf i bobl ifanc a cherddoriaeth gyfoes

R3 – gorsaf newyddion (24 awr), yn seiliedig ar rwydwaith gymunedol

Mae lluosogrwydd ac amrywiaeth o ran darparwyr yn y maes newyddion yn hanfodol i ddemocratiaeth iach yng Nghymru. Ar hyn o bryd dim ond y BBC sydd yn cael cynhyrchu rhaglenni newyddion Cymraeg ar gyfer teledu.

Gallasai S3 a R3 fod yn seiliedig ar rwydwaith cymunedol, gan fanteisio a chefnogi endidau cyfryngau cymunedol i ddarlledu ar lwyfan genedlaethol yn ogystal ag un lleol.

Byddai cylch gorchwyl y Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol yn esgor ar dwf yn y cyfryngau cymunedol a chynnwys digidol Cymraeg. Byddai'n diogelu acehangu radio a theledu cymunedol Cymraeg, gan ffafrio'r darpariaethau hynny yn lle cyfundrefn Ofcom sydd wedi arwain at gwmnïau mawrion yn cwtdogi ar gynnwys Cymraeg a Chymreig. Byddai'r Cyngor hefyd yn sicrhau nad yw monopolïau presennol yn parhau gydag ychydig o gwmnïau cynhyrchu a darparwyr Cymraeg, trwy ddosrannu gwaith a chytundebau yn ehangach i gynnwys cwmnïau a chyrrff llai, newydd, arbrofol ac arloesol.

Dengys y diagram uchod y byddai'r Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol hefyd yn gyfrifol am sianeli a gorsafoedd dwyieithog newydd:

- 1 sianel deledu ddwyieithog Gymreig (S4)
- 1 orsaf radio ddwyieithog Gymreig (R4)
- 1 gwasanaeth dwyieithog ar-lein Gymreig

Yn ogystal, bydd gan y Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol:

- Grym i reoli cwmnïau megis YouTube, Netflix, Google, Apple er mwyn sicrhau blaenoriaethu cynnwys o bob math yn Gymraeg, gan gynnwys fideo, rhaglenni a ffilm, e.e. ystyried creu YouTube Cymru, ar wahân i 'YouTube GB'

Mae'n bwysig cofio y byddai pobl Cymru yn parhau i gael mynediad at gyfryngau Saesneg o weddill ynysoedd Prydain a'r byd yn ogystal â'r darlledu cynhenid Cymraeg a dwyieithog ychwanegol. Ni fydd amhariad ar fwynhad cynulleidfaoedd Cymreig o allbwn ITV neu'r BBC, gan gynnwys rhaglenni poblogaidd. Ond, byddai rheoleiddio ym maes amlygrwydd sianeli, er mwyn sicrhau amlygrwydd pennaf i'r rhaglenni Cymraeg a Chymreig ar bob llwyfan sy'n cyrraedd cynulleidfaoedd yng Nghymru.

Rydym yn argymhell system sydd yn cynyddu nifer y platfformau cyfryngol sydd

ar gael i bobl Cymru. Yn yr adran isod, esbonnir sut y bydd system debyg i hyn nid yn unig yn amddiffyn amodau gwaith a chyflogau gweithwyr y sector, ond yn wir yn eu cynyddu. Yn y tymor byr, trwy adfer cyllideb S4C (i'r hyn yr oedd

cyn i'r gwasanaeth gael ei roi yn nwylo'r BBC), trwy ddatganoli'r ffi drwydded a chodi ardoll ar gwmnïau mawrion, dangosir sut y bydd hi'n bosib ariannu'r fath system er lles pobl Cymru, gweithwyr y diwydiant a chenhedloedd y dyfodol.

Ariannu'r gyfundrefn

Yn 2015, cyhoeddodd y Gymdeithas bapur ynglŷn ag ariannu darlledu Cymraeg, gan amlinellu opsiynau amgen ar gyfer ariannu darlledu cyhoeddus, gwasanaeth aml-blattform newydd, ac S4C yn benodol³². Rydym wedi datblygu'r gwaith hwnnw ymhellach ar gyfer y papur hwn gan ddatblygu amlinelliad sy'n dangos sut y gallai Cymru ariannu cyfundrefn ddarlledu ddatganoledig.

Ymddengys ei bod yn bosib ystyried sawl un o'r argymhellion hynny yng nghyd-destun ehangach datganoli darlledu yn ei gyfanrwydd.

1. Ariannu'n uniongyrchol gan Lywodraeth Cymru
2. Datganoli'r ffi drwydded
3. Ardoll ar wasanaethau, rhynggrwyd, cwmnïau telathrebu, hysbysebion a/neu'r sector preifat

Petai corfforaeth darlledu Cymraeg yn goruchwylio teledu a radio masnachol, yn ogystal â sianeli a gorsafoedd darlledu cyhoeddus, byddai modd codi swm sylweddol ychwanegol wrth werthu gofod hysbysebu ar y platfformau hynny. Fel yng Ngwlad y Basg a Chatalwnia, mae'n debyg mai cyfuniad o ffynonellau ariannol fyddai'r datrysiad gorau. Lansiodd y BBC sianel deledu newydd i'r Alban fis Chwefror 2019, a hynny gyda chyllid o tua £30 miliwn, sef yr unswm a dderbyniwyd yn flynyddol gan BBC4³³. Gwelwn, felly, bod y symiau ar gyfer sianeli newydd, ychwanegol (h.y. rheini sy'n ategu'r prif sianel cyffredinol) yn gymharol llai oherwydd oriau darlledu gostyngol, nifer o ail-ddarllediadau, a chostau llai ar gyfer cyd-gynyrchiadau a rhaglenni a 'brynir i mewn'.

Ariannu'n uniongyrchol gan Lywodraeth Cymru

Yn debyg i'r systemau Basgeg a Chatalaneg, gallai cyfran statudol o gyllid corfforaeth ddarlledu Cymraeg ddatganoledig ddod yn uniongyrchol o Lywodraeth Cymru. Yn 2014, argymhellodd Comisiwn Silk y dylai'r cyfrifoldeb dros ariannu S4C symud o Lywodraeth y Deyrnas Gyfunol i Lywodraeth Cymru yn ogystal â newidiadau strwythurol eraill. Fodd bynnag, yn ddelfrydol, ac er mwyn sicrhau bod yr arbenigedd a'r gallu yng Nghymru i wneud y penderfyniadau cywir dros ddyfodol darlledu, byddai grymoedd ariannu a deddfu dros y cyfryngau yn cael eu trosglwyddo i'r Senedd yng Nghymru. Dim ond datganoli llawn fyddai'n caniatáu i bobl Cymru lunio cyfundrefn sy'n addas iddyn nhw. Credwn y dylai Senedd Cymru wedyn sefydlu 'Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol' fel y corff rheoleiddio cenedlaethol yn y lle cyntaf er mwyn diogelu annibyniaeth darlledwyr cyhoeddus datganoledig.

Datganoli ffi'r drwydded

Byddai sicrhau ffi drwydded Gymreig yng Nghymru yn gallu cyfrannu at ariannu goruchwyliwr darlledu haeddiannol ar gyfer y wlad er mwyn pennu pwy fyddai'n berchen ar fastiau a sut caent eu defnyddio. Byddai hefyd yn sefydlu

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

17

2 <http://cymdeithas.cymru/dogfen/ariannu-darlledu-cymraeg-treth-newydd-i-ariannu-darparydd-amlygfryngol-cymraeg-newydd>

3 <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-39042666>

rheoleiddio annibynnol ar y sector yng Nghymru er mwyn penderfynu faint o newyddion, rhaglenni a cherddoriaeth Cymraeg a Chymreig y byddai ar gael – gan hefyd rhoi mwy o sicrwydd i ddarlledu cyhoeddus yng Nghymru. Rydym yn sylweddoli y byddai angen cyfnod o amser er mwyn sefydlu cyfundrefn ar wahân i Gymru.

Wrth i ffi'r drwydded ar lefel Brydeinig ddod o dan fgythyad, byddai'n synhwyrol i Lywodraeth Cymru gomisiynu ymchwil ar gostau ac ymarferoldeb sefydlu'r gyfundrefn Gymreig.

Ardoll ar wasanaethau, rhyngryd, cwmnïau telathrebu, hysbysebion a/neu'r sector preifat

Mae mwyfwy o gefnogaeth i'r syniad o gasglu ardollau er mwyn ariannu darlledu a chyfathrebu cyhoeddus. Yn ein papur 'Ariannu Darlledu Cymraeg', dangoswyd bod trosiant ac elw'r cwmnïau mawrion, megis TalkTalk, EE, BSkyB a Google, wedi parhau i gynyddu'n sylweddol er gwaethaf y dirwasgiad, tra bod toriadau enfawr i ddarlledu cyhoeddus. Dangoswyd hefyd y byddai ardoll o 1% yn unig ar drosiant ar incwm rai o'r cwmnïau hyn (yn seiliedig ar ffigyrau 2013) yn codi dros £150 miliwn yn flynyddol ar lefel Brydeinig. Trwy ymestyn yr ardoll i gwmnïau mawrion eraill, megis Facebook, Vodafone a Virgin Media, gellir codi swm sylweddol uwch er mwyn ariannu darlledu cyhoeddus ar draws gwledydd Prydain, gyda chyfran deg ohono yn mynd yn uniongyrchol at gorfforaeth darlledu Cymraeg a gwasanaethau presennol a newydd.

Ymysg materion eraill, bydd angen dileu'r eithriad i ddeddfu ar ddarlledu sydd ym Mesur Cymru. Yn ogystal â phwerau dros ffi'r drwydded, bydd angen ymestyn yr hawl bresennol sydd gan Senedd Cymru i godi trethi newydd er mwyn iddynt ystyried codi ardoll newydd ar ddarlledwyr preifat ac eraill.

Cyllideb y gyfundrefn gyfryngol

Mae Cymdeithas yr Iaith wedi creu cyllideb ddrafft sydd yn seiliedig ar y dystiolaeth gyhoeddus sydd ar gael o'r maes, ymchwil cychwynnol, ac adborth a dderbyniwyd i fersiynau blaenorol y ddogfen hon. Hyd y gwyddom, dyma'r tro cyntaf i ffigyrau pendant gael eu gosod i geisio creu cyllideb ar gyfer darlledu datganoledig yng Nghymru.

Mae sawl ffordd bosibl o lunio'r gyllideb sydd gan Gymru i'w gwario arei chfyfundrefn ddatganoledig.

Nid oedd modd canfod ffynhonnell ddibynadwy ar gyfer Cymru ym mhob achos. Wrth gwrs bydd modd cynnal ymchwil sydd yn ymateb i anghenion cyfryngol yng Nghymru o dan y drefn ddatganoledig. Yn y cyfamser mae'n rhaid cyflwyno'r achos ar y data gorau sydd ar gael a cheisio cyfrif amcangyfrifon.

Mae poblogaeth Cymru yn 4.72% o boblogaeth tiriogaethau'r Deyrnas Gyfunol yn ôl amcangyfrifon poblogaeth Tachwedd 2019⁴. Mae'r fframwaith cyllidol a gytunwyd rhwng Llywodraeth Cymru a Llywodraeth Prydain⁵ yn Rhagfyr 2016 yn cydnabod anghenion uwch Cymru o ran gwariant cyhoeddus. Mae'r fframwaith yn gwarantu Cymru 115% o lefel gwariant y pen yn Lloegr ar feysydd datganoledig.

Incwm: ffi drwydded

Yn ôl cyfrifon y BBC, yn 2019 mae'r incwm o'r ffi drwydded (£150.50 fesul cartref) yng Nghymru oddeutu £184 miliwn y flwyddyn.

Eitem	Incwm
Ffioedd Trwydded Teledu Cartrefi a Busnesau yng Nghymru	£184,000,000 ⁶

Mae'n bwysig nodi bod cwestiynau tymor byr a hir dymor am refeniw'r ffi drwydded yn sgil cyhoeddiadau gan Lywodraeth y Deyrnas Gyfunol a'r newidiadau amlwg i batrymau gwyllo a derbyn y cyfryngau ynghyd â'r farchnad darlledu a chyfathrebu. Wrth reswm felly, mae angen ystyried ffyrdd eraill o ariannu darlledu cyhoeddus a newydduriadaeth.

Incwm: ardoll

Mae o leiaf tri chategori o fusnes anferth sydd yn dominyddu marchnadoedd cyfryngol ac wedi mwynhau ffafr y wladwriaeth o ran trethu a pholisi cyhoeddus.¹⁰⁷

Rydym am ddefnyddio canran Cymru o boblogaeth y Deyrnas Gyfunol (4.72%) eto fel sail i gyfrifon gan nad yw'r cwmnïau na chorfforaethau yn cyhoeddi ffigyrau am Gymru. Felly petai ardoll o 4% ar werthiannau'r cwmnïau yn caelei chodi er mwyn ariannu cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus yn y DG, y ganran o

4 <https://cy.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality>

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

20

5 <https://llyw.cymru/cytundeb-ar-fframwaith-cyllidol-llywodraeth-cymru>

6 <http://downloads.bbc.co.uk/aboutthebbc/reports/annualreport/2018-19-cy.pdf>

7 https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0018/23913/tvadvmarket.pdf

incwm fyddai yn ddyledus i bobl Cymru fyddai 0.0472% o'r ardoll.

Er mwyn cydnabod gwir faint y busnesau a sicrhau tegwch i gyfryngau gwasanaeth cyhoeddus, byddai'r ardoll yn perthyn i werthiannau (yn yr un modd â threth ar werth), yn hytrach nag 'elw' a ddatgenir gan y cwmnïau.

Cwmnïau telathrebu: band llydan/rhynggrwyd, llinell tir, ffôn symudol (ardoll ar werthiannau)

Mae ffigyrau Ofcom am werthiannau yn y marchnadoedd amrywiol hyn yn cynnwys sawl cwmni adnabyddus.⁸

Mae gwerthiannau o £3.75b yn y marchnadoedd hyn ar draws tiriogaethau'r DG.⁹ Petai ardoll o 4% ar y cyfanswm byddai hyn yn arwain at swm o oddeutu £7,080,000 i Gymru.

Cwmnïau teledu masnachol (hysbysebion a thanysgrifiadau)

Prif ffynonellau incwm teledu masnachol fel Sky ac ITV ydy hysbysebion (£5.27b o werthiannau bob blwyddyn¹⁰) a thanysgrifiadau (£6.12b¹¹). Felly, ar ardoll o 4%, £9,949,760 a £11,554,560 fyddai'r cyfansymiau sydd yn ddyledus i Gymru.

Cwmnïau cyfryngol ar-lein

Facebook a Google yw'r ddau brif enghraifft o gwmnïau ar-lein sydd yn gwneud incwm trwy hysbysebion ar gefn cynnwys trydydd parti. Maent yn cystadlu gydag endidau cyfryngol cyhoeddus heb gynhyrchu unrhyw gynnwys Cymraeg na Chymreig o sylwedd eu hunain. Ar yr un pryd, maent yn dosbarthu cynnwys heb fawr o ystyriaeth o safonau newyddiadurol a darlledu proffesiynol o ran cywirdeb a dibynadwyaeth.

O ran cyfanswm y gwariant ar hysbysebion digidol - £11.6biliwn yn 2017 - £21,900,800 fyddai cyfran Cymru o'r ardoll o 4%, ffigwr sy'n siŵr o gynyddu yn y dyfodol.¹²

Eitem	Incwm
Cwmnïau telathrebu: band llydan/rhynggrwyd, llinell tir, ffôn symudol	£7,080,000
Cwmnïau teledu masnachol (hysbysebion)	£9,949,760
Cwmnïau teledu masnachol (tanysgrifiadau)	£11,554,560
Cwmnïau cyfryngol ar-lein	£21,900,800
Cyfanswm:	£50,485,120

8 Y pedwar cwmni gwasanaeth ffôn symudol mwyaf yn y DG (yn dechrau gyda'r mwyaf) yw EE (g.g. Orange a T-Mobile), O2, Vodafone a Three, gyda tua 85% o'r farchnad rhyngddyn nhw. Y pedwar cwmni band llydan/rhynggrwyd mwyaf yn y DG (yn dechrau gyda'r mwyaf) yw BT Broadband, Sky Broadband, Virgin Media a TalkTalk gyda tua 87% o'r farchnad rhyngddyn nhw.

9 https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0026/26648/uk_telecoms.pdf

10 <https://www.thinkbox.tv/News-and-opinion/Newsroom/20160223-TV-advertising-spend-in-the-UK-tops-5-billion-for-first-time>

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

22

11 https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0026/17495/uk_tv.pdf

12 tudalen 65 https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0022/117256/CMR-2018-narrative-report.pdf

Y broses o ddatganoli pwerau i godi'r ardollau

Mae Deddf Cymru 20143 yn sefydlu'r hawl i Lywodraeth Cymru wneud cais i Lywodraeth y DG greu trethi datganoledig newydd. Fodd bynnag, oherwydd cymhlethdod y broses, mae modd dadlau y byddai'n haws gyflwyno'r pwerau trethu ychwanegol drwy ddeddfwriaeth benodol am ddatganoli pwerau darlledu a chyfathrebu.

Incwm: trosglwyddiadau o Lywodraeth Prydain

Mae rhywfaint yn cael ei wario gan Lywodraeth San Steffan ar hyn o bryd y byddai'n rhesymol disgwyl iddo gael ei drosglwyddo i awdurdodau yng Nghymru. Byddai'r incwm ar sail trosglwyddiadau Barnett fel a ganlyn:

Eitem	Incwm
Trosglwyddo grant S4C Llywodraeth Prydain i Lywodraeth Cymru ¹³	£6,700,000
Canran Cymru o ffioedd darlledu a ffioedd sbectrwm Ofcom (amcangyfrif) ¹⁴	£18,360,800
Trosglwyddiad am wariant Prydeinig Adran Ddiwylliant Llywodraeth DG ¹⁵	£1,000,000
Trosglwyddiad am wariant Llywodraeth Prydain ar y World Service ¹⁶	£4,122,500
Trosglwyddiad am gostau gweinyddol Adran Ddiwylliant Llywodraeth D G ¹⁷	£2,716,000
Cyfanswm:	£32,899,300

13 <http://www.bbc.co.uk/cymrufyw/38664339>

14 "Yn ystod y flwyddyn ariannol 2018/19 roedd Ofcom wedi casglu £1,688.6m (2017/18: £326.7m) ar ran Trysorlys EM ac roedd £54.3m (2017/18: £23.9m) wedi cael ei gadw i dalu am rai o'i gyfrifoldebau craidd Ofcom, gan gynnwys Rheoli Sbectrwm. Cafodd £1.3bn ychwanegol o dderbyniadau eu casglu yn y flwyddyn ariannol hon, sy'n ymwneud â chasgliad arwerthiant sbectrwm y bandiau 2.3 a 3.4 Ghz."

https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0022/156163/Adroddiad-a-Chyfrifon-Blynyddol-y-Swyddfa-Gyfathrebiadau.pdf

15 "Yn ystod y flwyddyn ariannol 2018/19 roedd Ofcom wedi casglu £1,688.6m (2017/18: £326.7m) ar ran Trysorlys EM ac roedd £54.3m (2017/18: £23.9m) wedi cael ei gadw i dalu am rai o'i gyfrifoldebau craidd Ofcom, gan gynnwys Rheoli Sbectrwm. Cafodd £1.3bn ychwanegol o dderbyniadau eu casglu yn y flwyddyn ariannol hon, sy'n ymwneud â chasgliad arwerthiant sbectrwm y bandiau 2.3 a 3.4 Ghz."

https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0022/156163/Adroddiad-a-Chyfrifon-Blynyddol-y-Swyddfa-Gyfathrebiadau.pdf

Cynulliad Cenedlaethol Cymru / National Assembly for Wales
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu / Culture, Welsh Language and Communications
Committee
Datganoli Darlledu / Devolution of Broadcasting
CWLC DoB16
Ymateb gan Cymdeithas yr Iaith Gymraeg / Response from The Welsh Language Society

24

16 <http://www.bbc.co.uk/news/entertainment-arts-34902244>

17 [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/631336/DC
MS_Annual_Report_and_Accounts_2016_to_2017_-_web_optimised_version.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/631336/DC_MS_Annual_Report_and_Accounts_2016_to_2017_-_web_optimised_version.pdf) (tudalen 237)

Gwariant¹⁸

Dyma grynodedb o'r gwariant blynyddol o dan ein system ddatganoledig enghreifftiol:

Gwariant	Cyfanswm cyllideb	Nodiadau
Llwyfan		
Sianel 1	£100,000,000	Prif sianel deledu Gymraeg. Cyllideb S4C yn 2009/10
Sianel 2	£30,000,000	Ail sianel deledu Gymraeg. Cost yn seiliedig ar gostau BBC 4 neu BBC Scotland
Sianel 3	£16,000,000	Trydedd sianel deledu Gymraeg. Cost tebyg i'r hen BBC 3. Bydd endidau cyfryngau cymunedol yn cyfrannu at allbwn y sianel
Sianel 4	£30,000,000	Sianel deledu ddwyieithog. Byddai gwerth y gyllideb go iawn tua £43 miliwn oherwydd gwerth prynu rhaglenni i mewn
Radio 1	£14,000,000	Radio ac ar-lein yn Gymraeg
Radio 2	£3,000,000	Ail orsaf radio Gymraeg arall ac ar-lein
Radio 3 (rhwydwaith cymunedol)	£3,000,000	Trydedd orsaf radio Gymraeg. Bydd endidau cyfryngau cymunedol yn cyfrannu at allbwn yr orsaf.
R4	£15,000,000	Gorsaf radio ddwyieithog
Cronfa Cynnwys Cymunedol Ar-lein	£9,000,000	Mentrau/cynnwys ar-lein
Costau eraill		
Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol ¹⁹ (rheoleiddio)	£5,868,500	Cyllideb Ofcom DG yw £121 miliwn yn 2017/18.
Isadeiledd technegol: ffioedd a chostau darparwyr technegol, costau darlledu a dosbarthu aml-lwyfan, ayyb ²⁰	£25,000,000	...

18 Mae'r gwariant uchod yn cynnwys costau gweinyddol ar gyfer sefydlu a chynnal endid darlledu cenedlaethol ar wahân sef yr 'Endid Creu Cynnwys'.

19 Disgwylir y bydd costau un-tro o sefydlu'r Cyngor cyfathrebu Cenedlaethol hyd at £6 miliwn

Cost pwrcasu hawliau rhaglenni amrywiol	£13,230,000	Yn seiliedig ar gost y pen y bu Iwerddon yn ei dalu ar gyfer rhaglenni'r BBC
Costau gweinyddol ychwanegol Llywodraeth Cymru	£3,000,000	Costau cynnal Adran Ddarlledu a Chyfathrebu o fewn Llywodraeth Cymru
Cyfanswm	£267,098,500	

Balans

CYFANSWM Y GWARIANT	£267,098,500
CYFANSWM YR INCWM	£267,384,420
BALANS	£285,920 (gwarged)

Cynigiwn yr uchod fel ymgais gwirioneddol i ddangos sut y gallai cyfundrefn ddarlledu ddatganoledig weithio. Yn anochel, mae ansicrwydd ynghylch rhai o'r ffigyrau gan nad yw'r gyfundrefn wedi ei datganoli eto a chan nad yw ffigyrau ar gael ar lefel Gymreig. Felly, byddem yn croesawu sylwadau ar y dadansoddiad uchod fel rhan o drafodaeth agored ar faterion darlledu.

Fodd bynnag, credwn ei bod yn wir dweud y byddai datganoli darlledu yn hwb enfawr i ddarlledu a democratiaeth Cymru gyda mwy o arian yn cael ei wario ar ddarlledu yng Nghymru nag sydd heddiw. Yn ogystal â hynny, cynhyrchid yr holl raglenni darlledu cyhoeddus o bersbectifau Cymru felly byddent yn adlewyrchu dyheadau pobl Cymru.

20 Preifateiddiwyd y rhwydwaith mastiau darlledu yn 1997. Erbyn hyn, telir costau rhent gan ddarlledwyr cyhoeddus i gwmnïau preifat er mwyn darlledu signal. Credwn y dylai fod ystyriaeth i wladoli'r mastiau hyn.

Casgliadau

Credwn fod datganoli darlledu a chyfathrebu yn cynnig cyfle am gyfnod newydd i'r Gymraeg ynghyd â bywiogi ein democratiaeth a'n holl gymunedau yng Nghymru. Drwy ddatganoli'r cyfrifoldeb i Gymru, byddai modd creu 'Cyngor Cyfathrebu Cenedlaethol' sef rheoleiddiwr ar gyfer yr holl sbectrwm a fyddai'n galluogi ehangu a normaleiddio'r Gymraeg ar bob llwyfan.

Rydym yn hyderus bod modd i Gymru, yn sgil datganoli darlledu ehangu'r ddarpariaeth i gynnal 3 sianel deledu Gymraeg, 3 gorsaf radio Gymraeg a sawl llwyfan ar-lein ynghyd â sianeli Cymreig dwyieithog. Yn ogystal â hyn gellir sicrhau mynediad i bawb i'r we i gael mynediad i wasanaethau ac yn eigwneud hi'n bosibl gwneud busnes ym mhob cwr o Gymru. Byddai'r weledigaeth leol a chymunedol yn ganolog i hyn ac ni fydd y diwydiant wedi'i ganoli yn ne ddwyrain Cymru. Yn wir, bydd y buddsoddiad mewn darlledu yn llawer uwch nag y mae heddiw – dyna'r budd a ddaw o ganlyniad i ddatganoli. Yn lle bod Cymru yn gorfod ceisio perswadio darlledwyr Prydeinig i wario ein harian ein hunain yng Nghymru, bydd sofraniaeth gan bobl Cymru i sicrhau bod y cyfryngau'n wirioneddol gwrdd ag anghenion ein gwlad.

Bydd y datblygiadau yn hwb i'r Gymraeg a diwylliannau Cymru ym mhob cymuned, drwy sicrhau bod cynnwys Gymraeg wedi ei normaleiddio ar draws pob llwyfan. Drwy wneud y Gymraeg yn iaith ddiiofyn ein cyfryngau, y gobaith yw y bydd defnydd o'r iaith yn cynyddu a bydd modd i bobl, o bob cefndir, gael byw eu bywydau yn Gymraeg. Bydd yn sicrhau telerau ac amodau gwell i weithwyr ynghyd â chreu a dosbarthiad cyfoeth yn llawer iawn gwell ledled y wlad.

Yn ogystal, bydd yn hwb i ddemocratiaeth gan sicrhau bod sylw a chraffu cryfach ar ein prosesau democrataidd. Yn wir, heb ddatganoli darlledu, credwn fod diffyg dealltwriaeth y cyhoedd o'n democratiaeth yn broblem gynyddol a chynddrwyg fel y gallai beryglu bodolaeth a phwerau ein Senedd.

Rydym wedi amlinellu cynigion manwl yn y papur hwn, ond yn y pendraw swyddogaeth Llywodraeth Cymru a rhanddeiliaid eraill fydd paratoi'r manylion er mwyn datganoli'r maes. Fodd bynnag, mae'r brif egwyddor yn ddiagramheuol: dylai penderfyniadau am ddarlledu yng Nghymru gael eu gwneud yn Nghymru.

Grŵp Digidol, Cymdeithas yr Iaith

Rhagfyr 2019

#DatganoliDarlledu

post@cymdeithas.cymru

Atodiad 1: Llyfryn Polisi 'Darlledu yng Nghymru' (1970) Cymdeithas yr Iaith Gymraeg

Cymdeithas yr Iaith Gymraeg

Awdurdod Darlledu i Gymru·NAWR

PAM MAE DARLLEDU'N BWYSIG

Mae'r teledu a'r radio yn rhannau sylfaenol o fywyd beunyddiol y mwyatrif o bobl Cymru, a chan mai gwasanaeth a gwyd yn Llundain ydyw, mae'n wasanaeth darlledu sylfaenol Seisnig. O'r herwydd, cyflyra ein pobl i feddwl fel Saeson ac i anghofio'r Gymraeg.

Mae'r gyfundrefn ddarlledu bresennol yng Nghymru yn fodd i fadd yr iaith Gymraeg a'i gwareiddiad.

RHAI FFEITHIAU:

Teledu	
Oriau o Gymraeg yn 1969-70	660 awr
Oriau o Saesneg	11,040
Radio	
Oriau o Gymraeg	699 awr
Oriau o Saesneg	23,502

POLISI CYMDEITHAS YR IAITH

1. Awdurdod Darlledu Annibynnol i Gymru gydag awdurdod llwyr dros ddarlledu yng Nghymru a chyfrifoldeb i sicrhau fod pob rhan o Gymru yn derbyn ei wasanaeth.
2. Sianel deledu Gymraeg a sianel deledu Saesneg.
3. Tonfedd radio Gymraeg a thonfedd radio Saesneg.

Cydnabyddwn na ellir gwneud hyn dros nos; ond dylid dechrau ar unwaith drwy sefydlu sianel deledu Gymraeg, fel y prif flaenoriaeth, i ddarlledu lleiafswm o 3 awr y noson, a graddol ddatblygu hyn yn wasanaeth llawn. Dylid darparu mwy o raglenni Saesneg o Gymru i lenwi'r bylchau a greid yng ngwasanaeth presennol B.B.C. Cymru a H.T.V.

A YW HYN YN YMARFEROL

A Ar hyn o bryd mae un sianel UHF heb ei llenwi. Rhaid sicrhau y rhoddir hon i'r Gymraeg.

B Cyfrifoldeb moesol y Llywodraeth yw sicrhau yr arian angenrheidiol i wasanaeth o'r math yma - drwy grant uniongyrchol. Os oes ewyllys gennym nid oes unrhyw anhawster anorchfygol - dangosodd gwledydd eraill, megis yr Yswistir, hynny i ni.

PA GAMAU A GYMERODD Y GYMDEITHAS?

- a) wedi diffinio'n hamcanion yn fanwl mewn llyfryn "Darlledu yng Nghymru". (10c o'r Swyddfa).
- b) wedi gohebu i'r awdurdodau, eu deisebu, danfon dirprwyathau atynt i drafod y mater.
- c) wedi cynnal ymryd, taith gerdded a gwynosau i geisio cyffroi cydwybod yr awdurdodau i weithredu.
- d) ar ôl ymgyrchu fel hyn, ysgrifenasom at y prif awdurdodau darlledu yn Llundain (cadeiryddion y B.B.C. a'r I.T.A. a'r Gweinidog Post) yn gofyn iddynt ddatgan yn glir erbyn y Sulgwyn a oeddych chi'n blaidd sefydlu sianel deledu Gymraeg neu beidio.

YMATEB YR AWDURDODAU

A Dywedodd Cyngor Darlledu Cymru y B.B.C. nad oedd ganddynt hwy y grym i weithredu ein cynigion - am y geillw am benderfyniad gwleidyddol. Sefydiasant bwyllgor gwaith i ymchwilio i gost sianel deledu Gymraeg.

B Nid oedd yr Awdurdodau yn Llundain yn barod roi ystyriaeth ddirifol i'r mater o gwbl.

OHERWYDD EIN HANFODLONRWYDD AR ATEBION YR AWDURDODAU YN LLUNDAIN RHAID OEDD I'R GYMDEITHAS GYMRYD Y CAMAU DIRIFOL CANLYNOL:

- a) Dringo mastiau i geisio atal y gwasanaeth.
- b) Torri i mewn i adeiladau'r cyfryngau darlledu a gwneud niwed cyfyngedig i eiddo.

Daethpwyd a chyhuddiad dirifol o "gynllwynio" yn erbyn ein haelodau - am hyn.

Gresynwn ein bod wedi gorfod cymryd y camau dirifol hyn, ond yn wyneb gwrthodiad yr awdurdodau i ymateb i bob dull srall reid oedd gennym ddewis. Wyneb yn wyneb a marwolaeth iaith, a'i gwareiddiad, peth bychan yw niweidio eiddo.

Y FFRDD YMLAEN

Gwrthod talu treth teledu

Galwn ar holl bobl Cymru i wrthod talu treth teledu o hyn allan hyd nes y sefydlir sianel deledu Gymraeg. Danfonwch eich enw i swyddfa'r Gymdeithas os ydych chi am ymuno yn yr ymgyrch hon. Sarhad ar Gymro yw talu treth i gynnal gwasanaeth darlledu sy'n lladd iaith ei wlad.

RADIO ANNIBYNNOL Y GYMDEITHAS

Dechreuwn ddarlledu ein gwasanaeth radio Gymraeg ein hunain cyn y gaef. Galwn ar ein cefnogwyr i beidio â thalu'r dreth teledu ac anfon yr arian (£6 y flwyddyn) yn hytrach i Gronfa Radio Annibynnol y Gymdeithas.

Ysgrifennwch at y Gweinidog Post yn Llundain ac at eich A.S gan bwysio arnynt na all Cymru fforddio bod heb Awdurdod Darlledu Annibynnol yn hwy, os yw'r Gymraeg i fyw.

PENDERFYNIAID GWLEIDYDDOL FYDD CYMREIGIO'R CYFRYNGAU DARLLEDU A RHAID I BOBL CYMRU WNEUD EU LLAIS YN EGLUR YN Y MATER HWN.

Atodiad 2: Gwlad y Basg – Sianeli a Gorsafoedd Euskal Irrati Telebista (EiTB))

TELEDU	Lansiwyd	Iaith	Cynnwys	Cynulleidfa
ETB 1	1983	Basgeg	Newyddion, adloniant, rhaglenni dogfen, chwaraeon, rhaglenni pobl ifanc, rhaglenni plant, ffilmiau	Cyffredinol
ETB 2	1986	Sbaeneg	Newyddion, adloniant, rhaglenni dogfen, chwaraeon, rhaglenni pobl ifanc, rhaglenni plant, ffilmiau	Cyffredinol
ETB 3	2008	Basgeg	Adloniant	Plant/Pobl Ifanc
ETB 4	2014	Dwyieithog	Chwaraeon	Cyffredinol
ETB Sat		Dwyieithog	Diwylliant Basgeg	Sbaen ac Ewrop
Canal Vasco		Dwyieithog	Diwylliant Basgeg	America Ladin
RADIO	Lansiwyd	Iaith	Cynnwys	Cynulleidfa
Euskadi Irratia	1982	Basgeg	Newyddion/radio siarad	Cyffredinol
Radio Euskadi		Sbaeneg	Newyddion/radio siarad	Cyffredinol
Euskadi Gazeta		Basgeg	Cerddoriaeth	Pobl ifanc
EiTB Irratia		Dwyieithog	Diwylliant/cerddoriaeth	Cyffredinol
Radio Vitoria (Radio lleol i ddinas Vitoria)		Sbaeneg	Newyddion/radio siarad	Cyffredinol

Atodiad 3:

Catalwnia – Sianeli a Gorsafoedd

Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCRTV)

TELEDU (Televisió de Catalunya)	Lansiwyd	Iaith	Cynnwys	Cynulleidfa
TV3/TV3 HD	1983 Lansiwyd yr HD yn 2007	Catalaneg	Newyddion, adloniant, dramâu, chwaraeon, ffilmiau rhaglenni dogfen, diwylliant	Cyffredinol
EI 33	1988	Catalaneg	Rhaglenni dogfen, diwylliant	Cyffredinol
TV3CAT	1995	Catalaneg	Cyfuniad o gynnwys TV3 ac EI33	Rhyngwladol
3/24	2003	Catalaneg	Newyddion 24-awr y dydd	Cyffredinol
Super3	2009	Catalaneg	Adloniant	Plant/Pobl Ifanc
Esport 3	2010	Catalaneg	Chwaraeon	Cyffredinol
RADIO (Catalunya Ràdio)	Lansiwyd	Iaith	Cynnwys	Cynulleidfa
Catalunya Ràdio	1983	Catalaneg	Cyffredinol 24-awr y dydd	Cyffredinol
Catalunya Música	1987	Catalaneg	Cerddoriaeth gyfoes a thraddodiadol 24-awr y dydd	Cyffredinol
Catalunya Informació	1992	Catalaneg	Newyddion 24-awr y dydd	Cyffredinol
iCat FM	2006	Catalaneg	Diwylliant cyfoes a thraddodiadol Amlblatfform – ar y we	Pobl ifanc